

MR.SALI KELMENDI (PRISHTINE)

QENDRIMI I SHTETEVE TE EVROPES NDAJ REPUBLIKES SE KOSOVES DHE ÇESHTJES SHQIPTARE NE ISH - JUGOSLLAVI

Kosova, përkatësisht çështja e shqiptarëve në ish-Jugosllavi, paraqet sot njërin nga rajonet më të tensionuara në Evropë¹. Kjo situatë është, pa dyshim, pasojë e vullnetit të shqiptarëve për vetëvendosje e pavarësi, për të jetuar të lirë e të bashkuar në trojet e veta etnike. Populli shqiptar aspiratën e tij për vetëvendosje dhe për bashkimin kombëtar e artikuloi qartë qysh në kohën e Lidhjes së Prizrenit, më 1878 - 1881, dhe me Shpalljen e Pavarësisë në Vlorë më 1912. Por kjo e drejtë iu mohua nga Evropa me vendimet e Konferencës së Ambasadorëve të Londrës të viteve 1912 - 1913, pastaj të Traktatit të Versajës në vitin 1919 - 1920, të Konferencës së Paqes të Parisit në vitin 1946 dhe të Konferencës së sotme të Londrës e të Gjenevës për ish-Jugosllavinë. Si rezultat i raportit të forcave dhe i qëndrimeve arbitrare të Evropës më shumë se gjysma e popullsisë dhe e territoreve etnike shqiptare mbetën jashtë shtetit të ri shqiptar të amputuar.

Natyrisht populli shqiptar nuk u pajtua kurrë me këtë copëtim arbitrar, por vazhdoi luftën e armatosur për çlirimin dhe bashkimin kombëtar. Megjithatë, territoret tona etnike e historike u copëtuan edhe më tej dhe sot janë më të imtësuar se kurrë më parë. Si pasojë e kësaj ndarjeje, populli shqiptar në të kaluarën, por edhe sot, iu nënshtrua një gjenocidi barbar.²

Aktualisht kombi ynë gjendet para një rasti tjetër historik, pas atij të Luftës së Parë Botërore, për të realizuar të drejtat e veta legjitime dhe kombëtare. Ky moment historik u krijua me shpërbërjen e Federatës Jugosllave dhe me riorganizimin e territorit të Jugosllavisë. Në opinionin tonë është shprehur mendimi se as kësaj here ne nuk u gjetëm të përgatitur e të organizuar siç e kërkoi situata. Mendohet se nuk ia dolëm që t'iu impononim Evropës e botës njohjen e vullnetit tonë politik. KY shqetësim për ardhshëmërinë e çështjes sonë nisët nga realiteti i hidhur, me të cilin po ballafaqohemi ngaqë po bëhen tre vjet qëkurse Serbia okupoi Kosovën. Në një situatë të paqartë gjenden edhe shqiptarët në Maqedoni, në rajonin e Preshevës, të Bujanovcit, të Medvegjës e në Mal të Zi.

Shtrohet pyetja, a do ta njohë Konferenca Ndërkombëtare për ish-Jugosllavinë vullnetin tonë politik, të shpallur në mënyrë demokratike e plebishitare për pavarësinë e Kosovës, për barazinë e shqiptarëve me popullin maqedonas në Maqedoni, për autonominë e shqiptarëve në trevat e tjera etnike? Çfarë do të ndërmarrim nëse edhe kësaj radhe injorohen kërkesat tona legjitime? A mos vallë ishim tepër të matur në kërkesat tona, mos duhej të jemi më radikalë, të kërkojmë bashkimin e territoreve etnike me shtetin shqiptar³.

Në tërësinë e këtyre pyetjeve dhe dilemave të shumta, jo vetëm para nesh, por edhe në qarqet ndërkombëtare, si problem parësor dhe çelës për zgjidhjen graduale të çështjes sonë, shtrohet ajo e Kosovës. Sot është evidente se, ndërsa populli shqiptar në Kosovë ka shpallur në mënyrë demokratike, legale e legjitime Republikën e Kos-

ovës, si shtet sovran e të pavarur, dhe ka zgjedhur organet shtetërore, pushteti policor serb e mohon këtë vullnet dhe shkel në mënyrë flagrante të drejtat politike, kombëtare e njerëzore të shqiptarëve deri në shkallën e gjenocidit⁴. Krijuesit e Serbisë së Madhe këto krime tradicionale antishqiptare përpiqen t'i justifikojnë para botës me mite e legjenda, si miti për Kosovën serbe, dhe me një farë të drejte gjoja historike, që e montuan me falsifikimin e historisë dhe propagandën që e ngritën deri në nivel ndërkombëtar⁵. Përkundër kësaj situatë me të cilën po ballafaqohemi, mendoj se pozita jonë ndërkombëtare, është më e favorshme se kurdoherë më parë. Çështja shqiptare sot është e afirmuar dhe e çmuar në bashkësinë ndërkombëtare⁶. Me ngadhnjimin e demokracisë në tërë Shqipërinë etnike, çështja shqiptare, në përgjithësi, edhe ajo shqiptare në ish-Jugosllavi, në veçanti, sot shtrihen në një atmosferë të re, në atmosferën e dialogut demokratik. Ndërkaq na gëzon fakti që Republika e Shqipërisë, Republika e Kosovës dhe udhëheqësit e shqiptarëve në rajonet e tjera etnike bëjnë sot një politikë, kryesisht të bashkërenduar. Përcaktimi ynë aktual për zgjidhjen e çështjes kombëtare është i drejtë dhe ky opcion demokratik e paqësor gëzon sot përkrahjen e popullit shqiptar. Nga ana tjetër, me të përfunduar lufta e ftohtë dhe konfrontimi ideologjik e bllokist, paqja dhe dialogu pranohen si rrugë të vetme për zgjidhjen e problemeve ndërkombëtare. Andaj, kur dihet se çështja kombëtare, e cilitdo popull duhet shikuar jo vetëm nga aspekti i faktorit të brendshëm, por edhe nga konteksti i gjerë i aspektit ndërkombëtar. Prandaj është krijuar bindja se edhe çështja e shqiptarëve në ish-Jugosllavi duhet të zgjidhet në kuadër të normave ndërkombëtare dhe brenda kriteve të tyre. Populli shqiptar në Kosovë në këtë drejtim ka dhënë kontribut të madh duke shmangur konfliktin e provokuar nga agresioni serb. Me një frymë paqësore të theksuar dhe me dëshirën për kooperimin me subjektet ndërkombëtare, Kryetari i Republikës së Kosovës, Dr.I.Rugova, kohë më parë ka deklaruar se Kosova e pavarur e demokratike do të ishte shtet neutral e i hapur ndaj Shqipërisë e Serbisë dhe ndaj të gjitha shteteve.⁷

Por, përkundër përpjekjeve paqedashëse të shqiptarëve dhe vullnetit të mirë të udhëheqjes kosovare, Serbia vazhdon dhunën kundër shqiptarëve dhe e ka vënë Kosovën përballë një krize që mund të shpërthejë në çdo moment. Për shkak të kësaj politike anakronike jo vetëm në Kosovë, por edhe në Bosnjë - Hercegovinë e në Kroaci, të gjenocidit dhe shkeljes së të drejtave njerëzore, Serbia e Mali i Zi u dënuan nga Bashkësia Ndërkombëtare me saksione politike dhe ekonomike.

Opcionet për zgjidhjen e krizës në Kosovë dhe të çështjes shqiptare në ish-Jugosllavi

Opcionet që shtrihen sot për zgjidhjen e çështjes së Kosovës dhe të çështjes së shqiptarëve në ish-Jugosllavi shtrihen prej respektimit të të drejtave të njeriut e të minoriteteve e deri te njohja e pavarësisë së Kosovës⁸. Shtetet evropiane, kur shpërtheu kriza jugosllave, u treguan të matura dhe u përpoqën të ruanin ish-Federatën Jugosllave, qoftë dhe si një konfederatë ose bashkësi shtetesh të pavarura, siç u veprua në Bashkimin Sovjetik, por meqë nacionalizmi serb nuk la kurrfarë mundësie për bashkëjetesë me popujt e tjerë të ish-Jugosllavisë, ndodhën shpallja e pavarësisë së Sllovenisë, e Kroacisë etj. Në këto rrethana komisioni i arbitrazhit i Badinterit konstatoi se Jugosllavia nuk ekziston më si subjekt ndërkombëtar dhe se ish-republikat e

Jugosllavisë, duhet të kërkonin njohjen ndërkombëtare. Më kot u përpoqën Serbia e Mali i Zi që të siguronin automatikisht kontinuitetin e Jugosllavisë⁹. Lidhur me çështjen e Kosovës, duhet thënë se shtetet e Evropës e ato Perëndimore deri më tash nuk e njohën pavarësinë e saj.¹⁰ Pavarësinë e Kosovës e njohu vetëm Republika e Shqipërisë. Bashkësisia Evropiane dhe shtetet e tjera të Perëndimit, e posaçërisht SHBA, zhvilluan kontakte të shumta politike me udhëheqjen e Kosovës e udhëheqësit e tjerë shqiptarë në ish-Jugosllavi. Përfaqësuesit e shqiptarëve u pritën nga zyrtarët e këtyre shteteve deri në nivelet e larta shtetërore. Delegacionet e shumta qeveritare, parlamentare e humanitare, që vizituan Kosovën, u dhanë përkrahje kërkesave tona dhe përsëritën organizimin tonë politik e shtetëror. Këto shtete, po ashtu nxorën shumë rezoluta, në parlamentet kombëtare e të Komunitetit Evropian, në të cilat dënohet dhuna e pushtetit serb në Kosovë dhe përkrahet çështja jonë¹¹.

Shtetet perëndimore tash për tash po përpiqen që në Kosovë të mos shpërthejë konflikti i armatosur dhe të zbutet represioni serb, i cili ka për qëllim ndryshimin e strukturës së popullsisë së Kosovës me anë të spastrimeve etnike. Dihet se gjendja në Kosovë është gjithnjë e më e tensionuar për shkak se okupatori serb deri më tash nuk i ka përfillur kërkesat legjitime të shqiptarëve e as kërkesat e Komunitetit Evropian për të ndërprerë dhunën e represionin dhe se në Kosovë në çdo moment mund të shpërthejë një konflikt, i cili do të zgjerohej në tërë Ballkanin¹². Me qëllim që ky konflikt latent të evitohet deri në zgjidhjen definitive të çështjes së Kosovës, kryetari i Republikës së Kosovës, Dr. I. Rugova, parashtroi një plan veprimi prej 10 pikash, në të cilin, ndër të tjera, kërkoi që Kosova të vihet nën protektoratin e OKB dhe të ndërmerren masat e duhura në pajtim me këtë akt¹³. Këtë plan të kryetarit të Kosovës e mbështeti edhe Republika e Shqipërisë, e cila vazhdimisht është shprehur për zgjidhjen paqësore të çështjes së Kosovës dhe ka deklaruar njëkohësisht se Shqipëria nuk do të qëndrojë indiferente në rast të një agresioni serb në Kosovë dhe se nuk do të tolerojë spastrimet etnike.

Meqenëse çështja e Kosovës ka shkaktuar shqetësim të thellë në opinionin ndërkombëtar¹⁴, përpos Konferencës për ish-Jugosllavinë dhe subjekteve e faktorëve politikë ndërkombëtarë, me krizën në Kosovë po merren edhe shumë institucione e organizata joqeveritare ndërkombëtare¹⁵. Me këtë rast me interes është të shkoqisim shkurtimisht studimin e Fondacionit Transnacional për Paqen dhe Hulumtimin e Ardhshmërisë me seli në Stokholm¹⁶. Ky Fondacion sugjeron në studimin e vet kon-turet e shtetit të pavarur e neutral të Kosovës, nën mbikqyrjen ndërkombëtare dhe *kondominiumin* (bashkëpronësinë) e përkohshme të rajonit, të cilin ia paraqiti më 1992 OKB, organizatave ndërkombëtare për ish-Jugosllavinë dhe palëve të interesuara.

Ekipi i ekspertëve suedezë të këtij Fondacioni, pasi konstaton se çështja e Kosovës është një problem i Ballkanit, sugjeron që Kosova të bëhet një njësi shtetërore me një lidhje të hapur në mes të Shqipërisë dhe Serbisë. Ky shtet, sipas tyre, do të kishte kufijtë e hapur, pa pasaporta, vizë e të tjera, nuk do të zhvillonte mbrojtje kombëtare, por do të kishte vetëm polici të vetën dhe do të mbetej fuqimisht shtet neutral.

Kosova do të kërkonte njohje ndërkombëtare si një tip i ri shteti dhe do t'i qasej sa më shpejt Bashkësisë Evropiane. Populli shqiptar do ta shtynte për një kohë të pacaktuar bashkimin me Shqipërinë ose me shqiptarët në Maqedoni, me kusht që të krijohej një shtet i tipit të ri¹⁷, ndërsa serbët dhe të tjerët në Kosovë do të trajtohesh-

in si komb e jo si minoritet. Ideja e parë është që Kosovës do t'i njihej statusi i Protektoratit, i cili do të administrohej nga Serbia, si mandatore nën mbikqyrjen e OKB, për të siguruar sa më shpejt pavarësinë e saj si një tip i shtetit të ri, por në një datë për të cilën do të merreshin vesh që më parë të dy palët.

Kuvendi i përgjithshëm i OKB dhe Këshilli i Protektoratit do të mbikqyrnin procesin drejt vetëqeverimit të Kosovës për të cilin Serbia nuk do të kishte përgjegjësinë kryesore¹⁸. Ideja e dytë (Kondominiumi): propozuesit suedeze të këtij projekti sugjerojnë si rrugë tjetër drejt pavarësisë së Kosovës bashkëpronësinë, që do të thotë se qeveria e një shteti dhe konkretisht e Kosovës të kontrollohet nga dy a më shumë shtete. Në këtë rast, sipas tyre, këto dy shtete do të ishin Shqipëria dhe Jugosllavia.

Meqë në opinionin ndërkombëtar qarkullojnë edhe ide për ndarjen e Kosovës, hartuesit e këtij projekti theksuan se ndarja e Kosovës nuk vjen në konsideratë¹⁹. Në Projektin e vet paqësor për Kosovën Fondacioni Transnacional nënvizon se pa marrë parasysh trajtimin e çështjes së Kosovës në Konferencën Ndërkombëtare për ish-Jugosllavinë, "Pakon e Kosovës", e cila mund të përmbajë idenë për "Status special" ose "Autonomi të plotë", Bashkësia Ndërkombëtare e ka të qartë se pa një zgjidhje të pranueshme për popullin shqiptar të Kosovës dhe pa modalitete që do të kënaqin edhe palën serbe nuk do të sigurohet paqja afatgjatë në rajon²⁰. Konferenca Ndërkombëtare për ish-Jugosllavinë, që po vazhdon punimet e saj, në diskutimet e opcioneve për zgjidhjen e çështjes së Kosovës, të shqiptarëve në Maqedoni, në Preshevë, në Bujanovc, në Medvegje (në Kosovën Lindore) dhe në Mal të Zi, ka marrë në shqyrtim, në mënyrë të veçantë, kërkesat e shqiptarëve. Madje janë ftuar në Konferencën e Londrës edhe delegacionet e shqiptarëve nga trevat e tyre etnike në ish-Jugosllavi. Konferenca ka formuar grupin e posaçëm për Kosovën, ndërsa për rajonet e tjera shqiptare ka deklaruar se çështja e tyre do të zgjidhet në bisedimet për bashkësitë etnike e minoritetet. Sipas medietorit për çështjen e grupit për Kosovën, ambasadorit Gert Arens, çështja e shqiptarëve të Maqedonisë e bashkësive etnike dhe e minoriteteve, është e natyrës specifike ngaqë shqiptarët në Maqedoni përbëjnë një numër të madh të popullsisë së kësaj Republike. Prandaj Maqedoninë e quajti shtet shumëncional, ndërsa sugjeroi që të bëhej regjistrimi i popullsisë në tërë Maqedoninë nën mbikqyrjen ndërkombëtare.²¹

Perspektiva

Çështja e Kosovës dhe ajo e shqiptarëve në ish-Jugosllavi është internacionalizuar dhe është krijuar në opinionin ndërkombëtar mendimi se kjo gjendje në këtë rajon paraqet rrezik për paqen e stabilitetin në rajon. Megjithatë, deri më sot Bashkësia Ndërkombëtare nuk e ka paraqitur çështjen e Kosovës në Këshillin e Sigurimit të OKB, konform nenit 33 të Kartës së OKB. Nuk u ndërmorën as masa të tjera për të penguar represionin dhe gjenocidin mbi shqiptarët.²² Populli shqiptar këmbëngul në të drejtat e veta legale e legjitime për vetëvendosje, pavarësi e barazi. Konferenca Ndërkombëtare për ish-Jugosllavinë çështjen shqiptare ende nuk e ka vënë në rend të ditës në kuptimin e plotë të fjalës. Ende nuk ka filluar dialogu për statusin e Kosovës e të shqiptarëve. Opcionet dhe qëndrimet e shfaqura deri më tash nuk i kënaqin kërkesat tona. Situata është shpërthyeshe edhe pse është thënë se nuk do të tolerohet përhapja e luftës në Kosovë. Subjektet ndërkombëtare sikur janë fshehur pas parimit konvencional të mospërzjerjes në punët e brendshme të shteteve sovrane, të Jugosl-

lavisë (që nuk ekziston) dhe nuk angazhohen me veprime për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe evitimin e rrezikimit të paqes e të sigurisë në këtë rajon. Bashkësia Evropiane ka harruar se Kosova nuk ka qenë kurrë pjesë e shtetit të pavarur serb: as më 1878, kur Serbia fitoi përfundimisht pavarësinë, e as në Mbledhjen e Dytë të AVNOJ më 1943. Kosova nuk ishte në përbërjen e Serbisë as me rastin e konstituimit të saj si njësi federale më 1944 (Kuvendi i Madh Antifashist i Çlirimit Popullor të Serbisë, më 9-12 nëntor 1944)²³. Vetëm në emër të aktit të vetëvendosjes (të supozuar më 1945) Kosova hyri në përbërje të Serbisë Federale në kuadër të Jugosllavisë Demokratike Federale²⁴. Bashkësia Ndërkombëtare harron gjithashtu se Kosova (Vilajeti i Kosovës) u shkëput në mënyrë arbitrare nga Shqipëria në Konferencën e Londrës dhe në atë të Versajës dhe mbeti nën okupimin e Serbisë, përkatësisht të Jugosllavisë së Versajës²⁵.

Konferenca Ndërkombëtare për ish-Jugosllavinë veproi padrejtësisht e në kundërshtim me Kushtetutën e vitit 1974 kur deklaroi se njihen vetëm 6 republikat e ish-Jugosllavisë e jo edhe Republikën e Kosovës, e cila u shpall me vullnetin dhe plebishitin e popullit të Kosovës²⁶, në bazë të parimit të vetëvendosjes së popujve në mënyrë legale e legjitime, në përputhje me Kushtetutën e vitit 1974 që njihte barazinë e plotë të kombeve e të kombësive²⁷. Fitohet përshtypja sikur Bashkësia Ndërkombëtare dëshiron ta ruajë *status quo-në* që padyshim do të shpinte në një konflikt të paevitueshëm në tërë rajonin e Ballkanit.

Rëndësi të posaçme për zgjidhjen e drejtë të çështjes sonë kombëtare, ka në këto rrethana stabiliteti e zhvillimi i Shqipërisë demokratike dhe angazhimi i saj në rrafsh ndërkombëtar. Është e drejtë e natyrshme e popullit shqiptar, i cili në të kaluarën u copëtua në territoret e veta etnike si rezultat i dhunës e i arbitrazhit që të insistojë të jetojë i lirë e i bashkuar, si parakusht për zhvillimin e vet normal, për vetëvendosjen e marrëdhënieve të barabarta e miqësore me popujt fqinjë²⁸. Populli shqiptar duhet të shpallë qartë se nuk heq dorë nga parimi për vetëvendosjen e popujve që e garanton Karta e OKB dhe normat e tjera ndërkombëtare.

1 A.Fillips, *The regional implementation of war in Kosova*. Referat i mbajtur në Seminarin për Kosovën për Parlamentin Evropian, më 4 shkurt 1993.

2 M.Krasniqi, *Kosova sot*, Prishtinë, 1992. Referat i paraqitur në Parlamentin e Belgjikës.

3 Këto observime janë kryesisht individuale.

4 *Knocking on Europe's conscience*. KMDLNJ, Prishtinë, 1992, f.24.

5 M.Krasniqi, *Kosova sot*, Prishtinë, 1992, f.II.

6 *Kosovo oppression of ethnic, Albanians*, Minority, Rights, Group, London, 1992, f.I.

7 A. Fillips, *The regional implementations...*, f.I.

8 *Projekti i TFF, Fondacioni Transnacional për kërkime paqësore*, Stokholm, 1992.

9 Serbia dhe Mali i Zi formuan në Zhabjak, vitin që shkoi (më 1992), Republikën Federative të Jugosllavisë III.

-
- 10 Greqia, madje ka kundërshtuar haptas, pavarësinë e Kosovës.
 - 11 *Kosovo, oppression of Ethnic Albanians*, MRG. London, 1992, f.6.
 - 12 A.Fillips, *The regional implementations...*, f.6.
 - 13 Plani iu paraqit OKB, më 16 shkurt 1993.
 - 14 Prej 3 deri më 5 shkurt 1993 në Parlamentin Evropian u mbajt një sesion i posaçëm me moton : "Të evitohet konflikti në Kosovë".
 - 15 Qendra Kartër në Atlantë. MGR. Londër, TFF Stokholm, Helsinki Voç etj.
 - 16 *Projekti i TFF*, Stokholm, 1992.
 - 17 *Po aty*.
 - 18 *Po aty*.
 - 19 Këtë ide e ka hedhur poshtë edhe kryetari i Kosovës.
 - 20 *Fondacioni Transnacional...*, Stokholm, 1992.
 - 21 G.Arens. Referati i paraqitur në Parlamentin Evropian në Seminarin për Kosovën, më 04.02.1993.
 - 22 M.Krasniqi, *Kosova sot*, Prishtinë, 1992, f.2.
 - 23 G.Zajmi, *Kosova kurrë nuk ishte në përbërje të Serbisë*, në "Fjala", nr.3, Prishtinë, 1992, f.8.
 - 24 *Po aty*.
 - 25 Shih debatin në Parlamentin e Britanisë së Madhe Dhoma e Lordëve, *Kosova Human Rights*, 01.04.1993.
 - 26 Referendumi u mbajt më 26 - 30 shtator 1991.
 - 27 Shih : Amendamenti 245 i Kushtetutës së Jugosllavisë të vitit 1974.
 - 28 Këtë parim të përgjithshëm e garantojnë Karta e OKB dhe normat e tjera ndërkombëtare.